

Bakalářská práce

2010

Katerina Šídlová

Jihočeská univerzita v Českých Budejovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

ZMENY V DODRŽOVÁNÍ ROMSKÝCH TRADIC A ZVYKU

Vedoucí práce: Mgr. David Urban

Autor práce: Katerina Šídlová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Kombinovaná

Rocník: Třetí

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenu a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budejovicích na jejích internetových stránkách.

18. ledna 2010

.....

Dekuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Davidu Urbanovi za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

1. Úvod	5
2. Období proměn tradičního romského života v 15.–19. století	7
3. Život Romu ve 20.–21. století	9
3.1 Období změn tradic a zvyku v životě Romu v první polovině 20. století.....	9
3.2 Období změn tradic a zvyku v životě Romu ve druhé polovině 20. století...	11
3.2.1 Významný mezník v romské historii – rok 1989.....	13
3.3 Změny v dodržování tradic a zvyku v životě Romu od 20. století až do současnosti.....	13
4. Závěr teoretické části	15
5. Metodika práce	16
5.1 Cíl šetření.....	16
5.2 Stanovení metody šetření.....	16
5.3 Výběr respondentů a stanovení období šetření.....	16
5.4 Zaznamenání a forma zpracování získaných rozhovorů.....	17
6. Rozhovory s respondenty	17
6.1 Vyhodnocení rozhovoru.....	27
7. Diskuze	30
8. Závěr	33
Seznam použitých zdrojů (literatury).....	36
Abstrakt.....	38

1. Úvod

Téma práce – zmeny v dodržívání romských tradic a zvyku – jsem si vybrala z duvodu seznámení sebe i ostatních s touto velice zajímavou, leč v majoritní společnosti méne známou oblastí a hlavne postupem casu i hodne zapomínanou. Tradice je možné oznacit jako jednu součást sociálního zázemí Roma. Pokud se z jejich života vytrácejí typické znaky, projevy a soucasne prebírají styl života majoritní společnosti, ztrácejí svou identitu. Necítí se pak být „rádnými, čistými“ Romy, avšak nepovažují se ani za „gadži“. Dochází tak k ještě většímu vytesnování nejen ze skupiny Romu, ale i majoritní společnosti, která prozatím neprojevuje dostatečnou snahu o jejich socializaci.

Názor lidí v majoritní společnosti je velice často zkreslen. Jen málokdo pohlíží na romskou národnostní menšinu bez predsudku, negativismu a projevuje čistý, upřímný zájem o bližší seznámení se s jejich životem a vším co s ním souvisí. Romové se tak nacházejí v podradné pozici majoritní společnosti. Z výzkumu agentury STEM z roku 2007 vyplývá, že dve tretiny české populace má k Romum negativní vztah a postoj. Negativní stereotypy a anti-ciganismus brání Romum získat status plnohodnotného občana, ke kterému by jedinci majoritní společnosti pristupovali jako k sobe rovnému.¹

Podle mého názoru je znalost základních znaku romské menšiny, způsobu jejich života (nejen toho tradicního), historie, kultury, zvyku, atd., žijící v našem okolí a celkove na území České republiky, důležitá. Každý z nás se v průběhu života minimálně jednou setkáme s jejich příslušníky a je pak naší vizitkou společenské zralosti, jak k temto lidem pristupujeme a projevujeme o ne aktivní zájem. Pokud není projevena snaha o seznámení se s minoritou, je pak skoro nemožné cokoli napravit a vyřešit.

Romové jsou jednou z nejvýraznějších etnických skupin žijících na území České republiky a tvorí podstatnou součást obyvatelstva. I když statistické údaje

¹ Srov. *Informace z výzkumu STEM trendy 4/2007* [online].

hovorí jinak. Pri scítání lidu v roce 2001 se k romské národnostní menšine přihlásilo jen 11 746 osob, což ale nepotvrzuje kvalifikovaný odhad počtu Romu. V reálu se počet odhaduje na 150 000 až 300 000 osob romské národnosti, které žijí víceméne v ucelených komunitách na území České republiky. I přes tak značný počet Romu a jejich délku existence na našem území, jsou pro mnohé obyvatele neznámí.²

Lidé mají zkreslenou představu o tom, že se jedná o homogenní skupinu osob, prostoduchých bytostí žijících ve velkých skupinách bez vnitřních pravidel. Ale není to pravda. Romové jsou vnitřně různorodí, odlišují se puvodem, životní strategií, postavením uvnitř i vně skupiny, místem usazení se atd. „Romové žijící v České republice patří k několika subetnickým skupinám, mluví několika dialekty romštiny, případně etnolekty češtiny, slovenštiny či maďarštiny, člení se do většího počtu rodu a velkorodin odvozených od puvodních indických kast.“³ Bohužel většina obyvatel uvažuje podle vzoru „cikán jako cikán“ a právě toto jim brání ve vnímání Romu jako skupiny obyvatel, která má své historické kořeny, kulturu a tradice, svůj způsob myšlení, osobitý přístup k životu a pohled na svět. Jsou bráni jako ti, kteří se nedokáží přizpůsobit, a tak stojí většinou na okraji společnosti. A je vyvíjena minimální snaha osob majoritní společnosti své postoje a představy změnit a seznámit se s touto skupinou obyvatel. Naopak byl po dlouhou dobu na Romy vyvíjen nátlak, aby potlačili své romství – *romipen*⁴ a převzali způsob života majoritní společnosti, což způsobilo postupné vytrácení a zapomínání tradic i zvyku z romského života.

Jelikož v místě mého trvalého bydliště žije několik romských rodin, rozhodla jsem se seznámit s jejich tradicemi, které jsou pro Romy typické. Jako cíl mé bakalářské práce jsem si stanovila zmapování dodržování tradic a zvyku,

² Srov. *Evidence Romu* [online].

³ SEKYT, V. Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor). In JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové: kulturologické etudy (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*, s. 189.

⁴ *Romipen* – romství, zahrnuje v sobě to, co je pro Romy důležité: romské tradice, romskou kulturu a identitu. Romství je vlastnost, kterou jedinec získává tak, že se narodí a vyrůstá v romské rodině a že se ztotožní s její hodnotovou orientací.

jak se postupem času zmenilo jejich dodržování a zda je Romové předávají dalším generacím, svým detem.

2. Období proměn tradičního romského života v 15.–19. století

Toto období bylo k tradičnímu způsobu života Romu zpočátku tolerantní, ale postupem času dokázalo být velice kruté. To se projevilo i ve vztahu k majoritní společnosti. Po příchodu a usazení prvních skupin Romu na našem území byli v novém prostředí kladně přijati a ochranné glejty jim zaručovaly bezpečnost. Ovšem v krátkém časovém horizontu se rapidně změnil postoj společnosti vůči Romům, především církve, na postoj nedůvěry, který prerustal do otevřené represe. Romové se totiž vyznačovali dost výrazným a odlišným stylem života, který již tehdejší doba nechtěla tolerovat. Odlišovali se ale i stylem oblékání, které vycházelo z pevných estetických a hodnotových kritérií, svým jazykem, stylem bydlení a typickou vzájemnou soudržností. Společnosti se nelíbilo, že žili svým tradičním způsobem života, a tak se snažila Romům násilně potlačit jejich identitu a přesvědčit je o převzetí tehdejšího stylu života majoritní společnosti.

Z dochovaných záznamů je zřejmé, že již tehdy žilo více generací Romů z jednoho rodu pohromade. Pro Romy byla a je základem širší rodina – *familija*⁵, ve které panovala velká soudržnost, mezi sebou byli její členové úzce spjati a pomáhali si navzájem, starali se o starší a prokazovali jim svou úctu. Každá romská velkorodina poskytovala a stále „poskytuje všem svým členům ochranu, ekonomickou a sociální podporu, ale hlavně pocit sounáležitosti“.⁶ Rodiny tvořily základní síť romského společenství. Větší skupina rodin, žijících pohromade – v osadě, měla svého *vajdu*⁷. V rodině se také uchovávaly veškeré tradice, zvyky,

⁵*Familija* – je mnohogeracní seskupení většího počtu nukleárních rodin, které odvozují svůj původ od společného předka. Je to rodina složená ze 3–4 generací, rozdělená do 5–10 domácností a vedená nejstaršími členy rodiny.

⁶ DOPITOVA, S. Romská kultura – Tradice. In *Pomoc knihoven při vzdělávání Romů – Oborová práce* [online].

⁷*Vajda* – (*vojvoda*) původně neromští šlechtici v Sedmíhradsku a Uhersku, kteří měli chránit Romy na svých panstvích. Zároveň od Romů vybírali dane, často vysoké a ve svůj prospěch. Funkci zavedl v polovině 16. stol. Jan Zápolský. O století později se v historických dokumentech

jazyk, tradiční remesla, příběhy a Romy oblíbené muzicírování. „Hudba neznamena pro Romy jen možnost výdelku, ale měla velký význam i v jejich vlastním životě: zněla při zábavách, krtinách, svatbách, hudbou vyprovázeli i zemřelého na poslední cestě.“⁸ I když nejsou v literatuře dochovány dostatečné záznamy o romských tradicích a zvycích z této doby, je zřejmé, že život Romů naplňovaly dny všední, ale i výjimečné (svatba, narození dítěte, krtiny, úmrtí Roma atd.), při kterých Romové dodržovali určité zvyklosti. Účelem dodržování zvyku bylo, aby Romové slavnostním způsobem zduraznili určité události v životě nebo naopak ochránili sebe a svou rodinu před zlými silami a zabezpečili pro svoje rodiny zdraví a štěstí. Tak jako jazyk Romů, tak i zvyky a tradice byly předávány z pokolení na pokolení a nad jejich uchováním bděla vždy vážená starší Romka označovaná *Phuri daj*.⁹ Duchovní bohatství Romů předávané z pokolení na pokolení mělo pro Romy větší význam než bohatství materiální, jehož hodnota byla pomíjivá.¹⁰

V době represí – krutém vyvražďování Romů vyvstávala otázka co s romskými sirotky. Již tehdy se „pocítalo s integrací do usedlé společnosti, a tím také s rozbitím cikánské totožnosti“.¹¹ Důležitým obdobím v historii Romů na našem území je doba vlády Marie Terezie. „Císařovna nahradila otevřenou represí asimilacími pokusy, resp. tolerancí určitých romských rodin či spíše rodu výměnou za mnohá omezení.“¹² Za své vlády vydala několik nařízení, jimiž byli Romové regulováni a jejichž hlavním cílem byla „rychlá asimilace Cikánů s ostatními poddanými“.¹³ I když se císařovna snažila zmírnit tlak na Romy, stále trval za doby její vlády trest pětadvacet ran holí za používání romštiny na veřejnosti. Na území Uher probíhala snaha o totální změnu romské identity

píše o vajdech romských – náčelnících kocovných Romů. Vajda byl zodpovědný za jednání svých lidí a měl pravomoc řešit i menší přestupky. Vajdové jsou i v dnešní době jako prostředníci mezi Romy a Neromy. Jejich pravomoc je omezená, ale požívají mezi Romy velkou autoritu.

⁸ MANN, A. B. *Romský dejepis*, s. 23.

⁹ *Phuri daj* – stará matka, stará žena, vedma – temto ženám byly připisovány schopnosti komunikovat s transcendentálními silami přírody i vesmíru, tyto schopnosti spojovaly se sbírkou léčivých bylin a provozováním magie. Zastávaly funkci léčitelek, rádkyn a carodejek.

¹⁰ Srov. MANN, A. B. *Romský dejepis*, s. 32.

¹¹ RHEINHEIMER, M. *Chudáci, žebráci a vaganti. Lidé na okraji společnosti 1450–1850.*, s. 145.

¹² FRASER, A. *Cikáni*, s. 270.

¹³ HANZAL, J. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století*, s. 94.

(potlacení romštiny, zákazy tradičního odívání, prevýchova romských dětí mezi 7–12 rokem věku v neromských rodinách, zákaz některých tradičních řemesel, zákaz handlování s konmi, nutnost plnit náboženské povinnosti atd.).¹⁴

V osvícenském přístupu pokračoval také syn císařovny, císař Josef II. Ten kladl důraz na vzdělávání romských dětí, povinnou bohoslužbu a zlepšení hygienických návyků a životních podmínek. V období, kdy byl císař u moci, proběhl první pokus o státem řízené rozmístění romských rodin. Císařovy snahy však přijímali s odporem a nedůvěrou. Od druhé poloviny 18. století se nakonec začaly romské rodiny na území usazovat dobrovolně a jejich usedlosti se rychle rozrůstaly. Život Romů se z kočovného pomalu menil na polokočovný. Začaly vznikat romské tábory – kolonie, osady, které byly budovány pod tlakem okolní dostatečné vzdálenosti od ostatních lidí. Ale i tak se začala odvěká izolace Romů pozvolna prolomovat a Romové si majoritní společnosti začali přivykat.¹⁵

Život Romů byl po dlouhá léta řízen zákony a vyhláškami, které měly jediný úkol – potlačit jejich romství. Ale ani „staletí štvanic, opovržení i nedůstojné útrpnosti nedodala cikánům sebedůvěry, hrdosti a smyslu pro cest ani v nich nevypestovala možnosti upřímného vztahu nebo snad dokonce lásky k ‚bílému‘ člověku“.¹⁶ „Přestože pronásledování se zmírňovalo a mnozí Cikáni si našli své místo ve společnosti, zůstávali stále na jejím okraji, Cikáni měli i nadále tvrdý život, ohrožený předsudky.“¹⁷

3. Život Romů ve 20. - 21. století

3.1 Období změny tradic a zvyků v životě Romů v první polovině 20. století

Do první světové války, přestože většina českých Romů žila celkem sporádným životem, byli trpeni „jako nutné zlo, s nímž neporídila nic ani léta ‚milosrdenství‘ ani staletí štvanic, razí a pronásledování“.¹⁸ Ve válečných letech

¹⁴ Srov. FRASER, A. *Cikáni*, s. 270.

¹⁵ Srov. Tamtéž, s. 270–271.

¹⁶ JAMNICKÁ-ŠMERGLOVÁ, Z. *Dejiny našich cikánů*, s. 55.

¹⁷ RHEINHEIMER, M. *Chudáci, žebráci a vaganti. Lidé na okraji společnosti 1450-1850*, s. 156.

¹⁸ JAMNICKÁ-ŠMERGLOVÁ, Z. *Dejiny našich cikánů*, s. 56.

1914–1918 probíhala vlna velké migrace Romů z území, kde se zrovna bojovalo. Válečné události byly jednou z příčin způsobujících, že se i zrádných Romů znovu stali štvanci a pobehlíci.

Po ukončení války a s navracením Romů zpět na území Moravy a Čech vyvstal znovu problém s jejich usazením. Nevraceli se na vesnice a do měst, ale putovali z místa na místo a jen málokterý Rom se začal živit tradičním řemeslem (kovářstvím, kotlářstvím, cihlářstvím, krajkářstvím atd.). Zanechání tradičních řemesel znamenalo pro Romů odliv potenciálních odberatelů a tím i ztrátu možnosti výdelku. Peníze na živobytí tak začali získávat drobnými krádežemi, almužnami, dary, zneužíváním lidské pověrčivosti (carováním, veštením, hádáním z karet atd.). Ale byli i tací (romští hudebníci a koňští handlíři), kteří se svým umem zaradili mezi tzv. romskou šlechtu, a dostali se tak až mezi ostatní občany a asimilovali se s nimi. Právě tehdy začaly vznikat rozdíly v sociálním rozvrstvení Romů. Ti bohatší a usazení ve městech se začali odvracet od ostatních Romů a ke svému romskému původu se přiznávali jen s velkým sebezapřením. V tomto období probíhaly také snahy ze strany státu o výchovu i převýchovu Romů, změnu postoje Romů ke vzdělávání svých dětí a zvýšení pravděpodobnosti poctivé obživy budoucích generací. Avšak tyto akce probíhaly většinou bezvýsledně a měly na Romů jen krátkodobý účinek.¹⁹

Romové se svým způsobem života rozdělili na kočovné (cestující voze koně, pešky z místa na místo), polousedlé (potulovali se pouze během teplých ročních období a v zimě se vraceli do svého trvalého bydliště) a Romů usedlé (celoročně obývali svá bydliště). Postupně, v důsledku zákona, se vytratil i tento pro ně typický znak – kočování. „Konec kočovného a potulného života nepřinesl však žádnou změnu do vzájemných mezilidských vztahů. Většina a menšina se k sobě nadále chovaly s ostýchavostí, nedůvěrou a obavami, které někdy prerůstaly v averzi, nevěřivost a nepřátelství.“²⁰

V období druhé světové války se Romům stal styl jejich života a romská neposlušnost osudným. Romská integrace do majoritní společnosti byla

¹⁹ Srov. JAMNICKÁ-ŠMERGLOVÁ, Z. *Dejiny našich cikánů*, s. 60–62.

²⁰ NECAS, C. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740–1945)*, s. 242.

znemožněna nacistickou perzekucí. Fašisté si stanovili radikální, nejrychlejší způsob převýchovy a tím i vyřešení romské otázky – internovat do pracovních táboru, zavřít nebo postrílet. Nastalo tak další období vyvražďování Romu, ale ne po jednotlivcích, rovnou po stovkách v koncentracních nebo pracovních táborech, kam byli Romové v transportech hromadně svázeni. Po těchto vyhlazovacích manévrech, ale i rozšířených infekčních nemocech, které v táborech byly běžné, přežilo jen velmi málo českých Romu. Většinou to byli mladí a silní Romové, kteří přežili těžkou práci v pracovních táborech, nebo ti, kteří utekli a skrývali se na Slovensku, odkud se po roce 1945 začali vracet zpět do Čech. Behem války byla romská identita tvrdě potlačena a jejich život se zcela změnil.²¹

3.2 Období zmen tradic a zvyku v životě Romu ve druhé polovině 20. století

Největší vlna houfného stěhování Romu ze Slovenska do Čech proběhla hned v prvních letech po válce. Tato doba je popisována jako živelná migrace umocněná pokusem o organizovaný rozptyl Romu. Docházelo k povinnému usídlení kočujících Romu a poté k realizaci státní politiky vůči Romům. Státem byly stanoveny dvě koncepce – směrování Romu k bezvýhradné asimilaci a směrování ke kulturní integraci.²²

Tehdejší režim se domníval, že „Romové svou zaostalost mohou překonat pouze tak, že se vzdají svého dosavadního života a co nejdříve se přizpůsobí většinovému obyvatelstvu. Nepoužívalo se ani označení Romové nebo Cikáni, ale „občané cikánského původu“.²³

Jedno romské přísloví říká *Te gadžo mardo, ta o Rom duvar* (Je-li gádžo bit, Rom je bit dvakrát). „Životem Čechu a Slováků začala manipulovat komunistická strana, životem Romu dvojnásob.“²⁴ Čechům a Slovákům režim vzal svobodu rozhodování, ale „Romům se navíc brala jejich rec a kultura“.²⁵

²¹ Srov. JAMNICKÁ-ŠMERGLOVÁ, Z. *Dejiny našich cikánu*, s. 80–82.

²² Srov. NECAS, C. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740–1945)*, s. 319.

²³ MANN, A. B. *Romský dejepis*, s. 36.

²⁴ HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Šaj pes dovakeras Mužeme se domluvit*, s. 71.

²⁵ Tamtéž, s. 71.

Úsilí a přístup státu kromskému obyvatelstvu byl neodborný, necitlivý a změny byly násilné. Stát Romy donutil likvidaci osad ke stěhování do pavlacových domů nebo panelových bytů, děti musely dodržovat školní docházku a práce schopní Romové chodit do zaměstnání. Nikdo se nesnažil Romy lépe poznat a respektovat jejich kulturu, názory a představy o životě. Státní orgány jim vnucovaly to, co samy považovaly za správné a nejlepší. „Společnost od Romů chtěla, aby se nejen adaptovali do daného majoritního prostředí, kde žijí, ale aby se později zcela přizpůsobili, aby se integrovali či asimilovali.“²⁶ Romové tak byli opět (už ponekolikáté v jejich historii) donuceni potlačovat své romství. Bylo v plánu odstranit nejen jejich staré přežívající myšlení, ale i specifika tradičního romského života a dokonce i jazyka. „Násilná asimilací politika uvrhla mnoho Romů do jazykového, kulturního a v důsledku toho i do etického vaku.“²⁷ A jaký byl důsledek těchto státních snah? Romové z větší části opustili své tradice (na konci padesátých let zanechali kočovného života, přestali nabízet svá tradiční řemesla, v nichž dosáhli skutečného mistrovství atd.), nebo své tradice a zvyky přiblížili k těm z majoritní společnosti. Tlak na přeměnu byl velice rychlý a pro Romy tato rychlost nebyla akceptovatelná. Mezi Romy se našli i ti, kteří se pomocí státního přístupu odpoutali od původního stylu života. Našli si řádné zaměstnání, bydlení, své místo ve společnosti, naučili se zodpovědnosti a stali se samostatnými. Lze říct, že svůj život od základu přeměnili, ale přesto ve svém srdci i nadále zůstali Romové. Neproběhla jejich asimilace, ale jimi přijatelná adaptace majoritní společnosti.

O Romech lze říct, že „žijí se zrakem upřeným na neustálou přítomnost, která stále přichází, na nadčasové teď, ve kterém pokračuje jejich bytí“²⁸, proto pro mladé Romy, kteří přišli ze Slovenska do Čech, nebyl takový problém částečně se přizpůsobit české společnosti. Nebyli tolik svázaní rodovými tradicemi a zvyky jako jejich rodiče a byli flexibilnější době, která si žádala jejich přeměnu. Což se ovšem nedá říct o starší generaci, pro kterou bylo a je velice těžké podrobit se společnosti žádané asimilaci. Ti, jež toto období změn nezvládli,

²⁶ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom – Cesty Romů 1945–1990*, s. 227.

²⁷ HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Šaj pes dovakeras Mužeme se domluvit*, s. 73.

²⁸ STEWART, M. *Cas Cikánu*, s. 218.

i když dostali šanci, začali mít s majoritní společností problémy. Jsou odsouváni na její okraj a označováni jako ti neprizpůsobiví. Přesto si ale i oni dokázali zachovat základní atributy romství.

3.2.1 Významný mezník v romské historii – rok 1989

Důležitým a pro samotné Romy významným mezníkem se stal rok 1989. Ale již v roce 1988 proběhly pro Romy důležité změny, které přispěly k jejich toleranci. Byla vysvětlena jejich etnická svébytnost, začali být nazýváni Romy, ne Cikány (došlo ke zdůvodnění použití správného označení Rom), byla nařízena podpora romské kultury a potřeba vyššího vzdělávání. V době, kdy byli Romové uznáni jako etnická skupina a od roku 1990 již i jako národnostní menšina, došlo ke skutečnému zlomu v jejich životě. Období po sametové revoluci přineslo Romům mnoho pozitivního, ale i negativního. Některí Romové využili možnost zlepšit své společenské postavení a zcela se odpoutali od tradičního způsobu života. Adaptovali se životu majoritní společnosti. A ti Romové, kteří odmítali snahy státní pomoci, zůstali svou chybou a nezájmem na okraji společnosti. Stali se sociálně vyloučenou skupinou.²⁹

Romové měli kvůli své etnické příslušnosti (barve pleti, nízkému vzdělání atd.) problém najít si práci, což bylo následně příčinou nedostatku finančních prostředků. Začali si tedy půjčovat peníze od romských lichvářů, čímž vstoupili do zacarovaného kruhu, z něhož bylo velmi těžké se dostat. Tím se dostávali do nových sociálních problémů, zhoršovalo se veřejné mínění, narůstala intolerance majoritní společnosti a také rasistické projevy.³⁰

3.3 Změny v dodržování tradic a zvyku v životě Romu od 20. století do současnosti

Dodržování tradic, obyčejů a zvyků se stejně tak jako řemesla začalo vytrácet a zapomínat s příchodem Romů ze Slovenska zpět do Čech po ukončení

²⁹ Srov. DAVIDOVÁ, E. Osudy a cesty Romů v letech 1945–1989. In ŠULER, P. et al. *Romové – O Roma. Tradice a současnost.*, s. 36.

³⁰ Srov. Tamtéž, s. 36–37.

války. Na území Slovenska se tradiční způsob života zachoval mnohem déle než u nás. Generace Romu, která na území Čech přišla v dětském věku, měla v dospelosti snahu některé prvky tradičního života zachovat. Ve své rodině je dodržovali a měli zájem předávat znalosti svým dětem. Ty již měly, bohužel, jiné představy o svém životě. Chtěly se vzdělávat, rozšiřovat okruh svých znalostí, ale také žít jako členové majoritní společnosti. Duchovní hodnoty, které byly u Romu vždy na prvním místě, potlačila touha po lepších materiálních statcích. „Docházelo nutně k nezdravým projevům napodobování, kdy se mnozí – jak je zřejmé dodnes – chtějí vyrovnat Neromům zejména v materiálních projevech způsobu života. Postupně došlo v další generaci k negativní přeměně myšlení a chápání hodnot, kdy konzumní statky, majetek a peníze kladou mnozí mladší Romové na první místo ve svém hodnotovém žebříčku.“³¹

Bylo zřejmé, že tradiční způsob života se zachoval ve větší míře u rodin sociálně slabších (více drželi při sobě a vážili si hodnot, které jim předali rodiče) než u integrovaných (rodinná pospolitost nebyla již tak silná a hodnotový systém se ve větší míře změnil). Nejvíce se zachovalo dodržování prvku tradičního obřadnictví při úmrtí Roma, tzv. vartování, a zvyky dodržované při narození dítěte. V literatuře je uvedeno, že se „zachovaly v různé míře tradiční až archaické prvky kultury a způsobu života v minulosti. Přestože dochází k inovacím a postupnému překrývání a doplňování zvykoslovím majoritní společnosti, poskytuje dodnes tato oblast života Romu příležitost k poznání jejich vnitřního světa, jeho zákonitostí a často – z hlediska majoritní společnosti – osobitých projevů.“³²

V nejnovějších dokumentech o Romech je uváděn důležitý fakt, že „pokud chce majoritní společnost přispět ke kultivaci komunit žijících na jejím okraji, musí se pokusit pochopit jejich specifické rysy, respektovat tradiční hodnoty jejich kultury, hledat možnosti postupného, nenásilného sžívání

³¹ DAVIDOVÁ, E. Co se zachovalo a co se změnilo? In *Tradiční a kultura*. [online].

³² LÁZNICKOVÁ, I. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčaje. In ŠULER, P. et al. *Romové – O Roma. Tradiční a současnost*, s. 57.

odlišných kultur – snažit se o jejich integraci“.³³ „Podmínkou úspěchu všech integračních projektu je ovšem také výchova majority k toleranci, k respektování odlišné kultury, ke snaze o pochopení jejich zvláštností. Tento proces je dlouhodobý (patrne vrozmezí několika generací) a provází jej samozrejme různá úskalí a neúspechy, je však nezbytnou podmínkou vzájemného soužití, ale i přežití rozmanitých kultur dnešního globalizovaného sveta.“³⁴

4. Závěr teoretické části

Závěrem lze konstatovat, že dodržování romských tradic a zvyku se během několika desítek let znatelně změnilo a jejich dodržování v dnešní době není již tak časté. Prevažně jsou zachovávány v tradicijských, sociálně slabších rodinách a vykonávány Romy staršími 50 let, kteří se také snaží, aby si Romové zachovali důležité prvky romství tím, že je předávají dál svým detem. Romové mladších generací, adaptovaní majoritní společnosti, nejsou duchovními hodnotami tolik svázáni jako jejich rodiče a mají již žebříček hodnot pozmenen a ovlivnen nároky dnešní doby. Romství je nyní zmeneno tak, že jim umožňuje úspěch v majoritní společnosti a ne vyloučení, jako tomu bylo v dobách minulých. Literatura shrnuje a popisuje tři nejdůležitější události dvacátého století, které otráslly postavením romské komunity i jejich romstvím, a to – vyvraždení většiny usedlé populace v koncentracních táborech, socialistický experiment násilného presídlení z prostředí slovenských osad do prumyslových mestských sídelních zón v Cechách a tržní transformace.³⁵

Zmeny v dodržování, uchovávání a předávání tradic a zvyku dokládám i ve svém výzkumu, který je uveden v praktické části.

³³ JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. (eds.) *Romové a Cikáni – neznámí i známí. Interdisciplinární pohled.*, s. 80.

³⁴ Tamtéž, s. 80.

³⁵ Srov. NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v České společnosti*, s. 58.

5. Metodika práce

5.1 Cíl šetření

V rámci praktické části jsem si zvolila za cíl zmapovat dodržování romských tradic a zvyku mezi samotnými Romy, dále zmenu jejich dodržování a předávání tradic a zvyku dalším generacím, především detem v romském prostředí.

5.2 Stanovení metody šetření

Pro získání požadovaných informací, potřebných ke zpracování praktické části, jsem použila metodu kvalitativního výzkumu – metodu nestandardizovaného polorízeného rozhovoru.

5.3 Výber respondentu a stanovení období šetření

Rozhodla jsem se, že mým zámerem bude oslovit 12 respondentu zrad romského obyvateľstva. Romští respondenti pro mé rozhovory byli nahodile vybráni v Táboře a dvou okolních mestech. Rozhovory probíhaly v přirozeném domácím prostředí respondentu. Všem jsem postupně položila 3 stejné základní otázky, na které volně odpovídali. Pokud respondent odbocil více od tématu, položila jsem ještě dodatečné otázky, které jeho vyprávění rozvinuly. Rozhovory probíhaly na téma dodržování tradic a zvyku, zmeny v dodržování tradic a zvyku v průběhu jejich života a předávání znalosti tradic a zvyku další generaci.

Dotazování probíhalo v období 7/2008 až 8/2008. Mezi vybranými respondenty prevažují ženy ve vekovém rozmezí 32 až 69 let, jelikož většina oslovených mužů odmítla poskytnout jakýkoli rozhovor nebo nebyli v době mého šetření přítomni. Respondenti pocházejí převážně ze slabší sociální vrstvy a jsou částečně integrováni do společnosti. O větší integraci nestojí a se současným stavem jsou spokojeni. S přístupem okolní majoritní společnosti nemají problémy a její přístup k Romům hodnotí kladně.

5.4. Zaznamenání a forma zpracování získaných rozhovorů

Mé rozhovory nebyly nahrávány, aby se neporušila navázaná důvera a respondenti mohli bez vyrušování vyprávět. Po každém ukončeném rozhovoru jsem získané informace v co nejkratší době (aby byla zachována jejich hodnota a nebyly nijak zkresleny či zapomenuty) zaznamenala a zpracovala do ne-doslovných prepsaných rozhovorů, které uvádím níže.

6. Rozhovory s respondenty

Otázky:

- a) jaké tradice a zvyky byly dodržovány v době vašeho dětství
- b) jaké tradice a zvyky dodržujete ve své rodině
- c) jaké tradice a zvyky jste předali svým dětem

1. rozhovor - Slávinka (58 let, vdaná - jednou rozvedená, 2 děti, bydliště Veselí nad Lužnicí):

Paní Slávinka začala rozhovor tím, že vzpomínala na své dětství. Na to, jak se rodiči, když jí bylo osm let, přestehovali ze Slovenska do Čech. Matka byla Slovenka, ale otec pocházel z Čech. Její dětství bylo, podle jejích slov, šťastné a velice ráda na něj vzpomíná. Pochází z pěti sourozenců, kteří se v dospělosti vrátili zpět na Slovensko.

Z dětství si pamatuje, že dedeček byl velmi zručný na pletení košíku, které prodával na trzích, nebo jezdil vozem taženým konmi a prodával je přímo z něj. Velmi často s dedeckem jezdila a tak poznávala krajinu Slovenska. Ostatní muži z rodiny muzicírovali a ženy jejich zpev doprovázely tancem. Pamatuje si, že když se sešlo široké příbuzenstvo, začalo se vždy hrát a zpívat. Ženy byly obleceny do krásných barevných šatů a zábava trvala často do pozdních nocních hodin. Jen jí mrzelo, že jí matka posílala spát dřív než ostatní děti, jelikož byla nejmladší. V rodině se mluvilo slovensky, ale i romsky. Rodiče trvali na tom, aby uměla oba jazyky. Jednou z dalších povinností byla také školní docházka. Matka

chtela, aby všechny její děti byly vzdelané, aby mely lepší budoucnost, než mela ona sama. Otec s docházkou do školy moc nesouhlasil, radeji by ji videl, jak se zaucuje v domácnosti, a bratry, jak se uci remeslu. Zastával názor, že ženy nepotrebují vzdelání na to, aby vychovávaly děti, staraly se o svého muže a domácnost. S tím také souvisel další zvyk, na který si paní Slávinka vzpomnela. Matka ji brzy zacala ucit starat se o domácnost. Zapojovala ji postupne do všech cinností, které sama každodenne vykonávala, od úklidu až po varení. Ríkávala, že jinak by si nenašla porádného muže, a proto ji musí pripravit rádne pro manželství. Pak se rozpovídala o vartování. Vzpomínala na to, jak jí umrela babicka (matka její maminky). V ten den se sešlo u nich doma široké príbuzenstvo. Všichni byli moc smutní, hlavne maminka. Ale i pres veškery smutek a bolest, která vrodine panovala, se všichni vecer zacali bavit, zpívat a vzpomínali na babicku. U postele se postupne strídali príbuzní, kteří dohlíželi na to, aby babiccina duše odešla správným smerem. Ona také sedela u babicciny postele (i pres nesouhlas rodicu) a pozorovala ji, jak „spí“. Všude, nejvíc okolo postele, byly zapálené svícky a místnost naplnovala jejich zvláštní vune a pach z dohorívajícího knotu. Samozrejme že behem detství zažila více techto oslav, ale nejvíce v pameti ji zustala práve tato. Po prestehování do Cech se zmenil i jejich život. Nežili již v romské osade, ale nastehovali se do pavlacového domu. Vedle nich tam bydlelo více romských rodin, ale mezi sebou se nijak nestýkaly. Podle rodicu to byli „špatní cigáni“. Behem krátké doby prestali v rodine také dodržovat zvyky, které si pamatovala ze Slovenska. Domnívá se, že rodice chteli, aby se hodne prizpusobili životu „bílých“. Jediný cas, kdy se vždy na krátkou dobu vrátily zvyky zpet do jejich života, bylo období návštevy príbuzných ze Slovenska.

Poté paní Slávinka zacala vyprávet o svém prvním manželovi, který byl, podle jejích slov, typický „cigán“. Po deseti letech manželství s ním, se rozvedla. Druhý manžel je „gadžo“ a je s ním velice šťastná. První manžel casto a hodne pil. V opilosti ji pak fyzicky týral. Jako duvod uvádel, že není „porádná žena“, když mu nemuže dát zdravé díte. Jako ženy si jí prestal zcela vážit. Podarilo se jim adoptovat romskou holcicku z detského domova. Po rozvodu dcera zustala

v její péči. S druhým manželem se jí neplánovane podarilo otehotnet v pozdním věku. Ve své rodině z tradic a zvyku dodržovali tradiční Vánoce a krtiny. Tradici, o které ví, že se ještě částečně v jejich okolí dodržuje, je vartování. Podle jejích slov dnešní Romové, nejsou ti „*cigáni*“, které si ona pamatuje. Jsou hodne zkažení a ovlivnení okolní společností.

Na otázku, zda detem předávala naucené tradice či zvyky, paní Slávinka odpovedela, že moc ne. Romsky deti sice ucila, jazyku rozumejí, ale aktivne ho nepoužívají. Doma mluvili pouze cesky. Dcera své deti romsky již neucí. Jediné co dodržela, bylo to, že svou dceru pripravila do manželství, tak jak se to naucila od své matky.

2. rozhovor - Eva (35 let, vdaná, 4 deti, bydlište Veselí nad Lužnicí):

Paní Eva pochází z pocetné rodiny. Mela 8 sourozencu. Matka jí zemrela, když jí byly 4 roky a vychovávala ji jedna ze starších sester. Paní Eva o svém detství nechcela moc vyprávet, nebot na nej nemá hezké vzpomínky. Otec po matcine smrti vystrídal nekolik žen a pracoval vždy jen krátkodobe. Nemeli tudíž moc peněz. Většinou se o ne starala otcova matka, která jim ovšem žádnou velkou lásku neprojevovala. Do školy chodili všichni, ale dosáhli jen základního vzdělání. Školní docházka u Romu nebyla nikdy na prvním místě. Jako detem se jim to prý líbilo, ale nyní lituje toho, že se nešla aspon vyucit nějakému remeslu. Z tradic a zvyku si toho moc nepamatuje. Jen má stále vpameti, jak jí a jejím sourozencum stará Romka vyprávela romské pohádky a příběhy. Dále uvedla, že když umrel Rom, vždy se vartovalo a to jediné se ještě dodržuje i v dnešní dobe.

Ve své rodině žádné tradice ani zvyky nedodržují. Jako hlavní jazyk používají ceštinu.

Svým detem žádné tradice a zvyky také nepředává a neucí je ani romsky. To co znají, se naucily mezi ostatními detmi, které romsky umí. U svých detí trvá na tom, aby chodily do školy a pak šly do ucení. Blaho a spokojenost detí je pro ne duležité, ale vzdělání je nutné. Paní Eva konstatovala, že deti neprojevují žádný zájem dozvedet se neco o drívějším životě. Hodne se již zaclenily mezi „*bílý*“

a nechtejí na tom nic menit. Paní Eva ještě uvedla, že děti jsou hodne muzikálne nadané. Tuto šikovnost mají všichni clenové jejich rodu.

3. rozhovor - Eva (54 let, vdova, 7 dětí, bydlište Veselí nad Lužnicí):

Zpocátku se mnou odmítla hovorit, ale po vysvetlení zámeru, se kterým jsem ji oslovila, pristoupila na krátký rozhovor.

Za jejího detství, které prožila na Slovensku, se dodržovalo hodne tradic a zvyku, které se ovšem s příchodem do Cech postupne prestaly dodržovat a tak se zapomínaly. Rodice jí a její dva bratry ucili romštině. Matka ji brzy po sedmých narozeninách zacala zaucovat do domácích prací – varení, praní, žehlení a celkové starosti o domácnost. Bylo bežné a casté, že se scházeli všichni Romové z osady, zpívali a tancili. Pokud byl nekdo vážne nemocný, starali se o nej clenové jeho rodiny. O staré rodice se staraly vždy jejich děti a nechaly je umřít v domácím prostredí. K rodicum a prarodicum se dodržovala rádná úcta, pro jejich stárí a životní zkušenosti. Po smrti Roma se vždy dodržovalo vartování. Když byla malá, casto se stehovali. Šli tam, kde otec zrovna sehnal práci. Vzpomnela si také, že do jejích 12 narozenin bydleli v maringotce, se kterou po Slovensku kocovali. S příchodem do Cech otec maringotku prodal a oni se nastehovali do polorozboreného domu, který otec za pomoci ostatních Romu opravil. V Cechách jim zacal zcela jiný život. Hodne se zmenil tím, že prestali dodržovat to, co bylo na Slovensku bežné. Jen párkrát do roka se sešli s příbuznými a to se pak hrálo, zpívalo a tancilo až do rána.

I pres dostatecnou znalost tradic a zvyku z detství ale ve své rodine dodržují jen jejich část, a to tradicní Vánoce a příprava dívek do manželství. Mezi sebou mluví romsky i cesky.

Paní Eva ucila romsky nejen své děti, ale i vnoucata. Detem vyprávěla o kocovném životě na Slovensku, staré romské pohádky a v tom pokračuje i u svých vnoucat. Nechce, aby děti zapomnely na svůj puvod, tradice a tak ztratily své romství. Podle jejích slov, „být Cigánem, není žádná ostuda“. Ba naopak. „Cigán bez tradic je jako strom bez korenu“. Její děti vdodržování

nekterých tradic pokračují. Jde zejména o výchovu a přípravu dívek do manželství, krtiny a vartování. Ale myslí si, že její vnoučata, již v tomto směru pokračovat nebudou. Svým stylem života se hodne přiblížily majoritní společnosti.

4. rozhovor - Alžbeta (69 let, vdova, 11 dětí, bydliště Sobeslav):

Paní Alžbeta začala své vyprávění vzpomínkou na dětství. Na život v početné rodině, kde fungovala velká soudržnost mezi jejími členy. Všichni si pomáhali nejen materiálně a finančně, ale i vzájemnou osobní podporou. Dospělé děti automaticky pečovaly o své starší rodiče. Nikdy by je nenapadlo umístit je do nemocnice a nechat je zemřít v cizím prostředí. I ona sama se postarala a pečovala o své nemocné rodiče až do jejich smrti. V době jejího dětství se běžně dodržovaly tradiční svátky vánoční, slavily se romské svatby, krtily se narozené děti, ženy byly od malicka vychovávány pro manželství, a když někdo zemřel, vždy se vartovalo. Často se také hrálo, zpívalo a tancilo. I když bylo v dřívější době těžké zachovat si své romství, Romové měli i tak dostatek odvahy a síly zachovat část tradičního způsobu života a s ním nutně spojené tradice a zvyky.

Vdávala se velice mladá a brzy po svatbě se jí narodilo první dítě. Její manžel pracoval u koní, ale pletl i košíky a koštata, které ona prodávala po chalupách. Když se jí ovšem narodily dvě postižené děti, s touto (jednou z mnoha) povinností romských žen musela přestat a venovala se jen dětem. Manžel pak často na delší dobu odjížděl za prací. Celý svůj život venovala výchově dětí a domácnosti, nikdy nechodila do práce. Doma mluvili s dětmi více romsky než česky. Nekteré tradice, jako jsou Vánoce, svatby, krtiny, příprava dívek do manželství a vartování, dodržovali. Co se podle jejích slov ještě v životě Romu zachovalo, je život vícegeneračních rodin pohromadě, úcta a péče o staré rodiče. Jinak je život Romu hodne podobný životu „gadžu“.

Svým dětem se snažila předat znalost tradic a zvyku tím, že je v rodině opravdu dodržovali. Bohužel děti neprojevovaly žádný zájem o jejich dodržování, ani se nikdy neptaly na tradiční romský život. Dospělé děti paní Alžbety ve svých

rodinách už nic z romských tradic a zvyku nedodržují. Výjimku tvoří vartování u mrtvého.

Paní Alžbete je velice líto, že dnešní mládež nechce znát svůj původ a že se chovají tak, že dělají ostudu ostatním Romům.

5. rozhovor - Mária (36 let, vdaná, 5 dětí, bydliště Sobeslav):

Paní Mária je dcerou paní Alžbety, stará se o ni a bydlí ve stejném dome. Je nezamestnaná a pečuje o dítě své dcery, která ještě navštěvuje ucnovské středisko.

Na otázku jaké tradice a zvyky si pamatuje z dětství, potvrdila matčina slova, že dodržovali tradiční Vánoce, svatby, křtiny dětí, vartování a učení se romskému jazyku. Jinak je jako děti nic jiného nezajímalo. Rekla také, že kdyby rodiče na těchto tradicích a zvycích netrvali, určitě by je sami od sebe nedodržovali. Tradiční způsob romského života se již hodně změnil a mladí by ani původní styl života vrátit nechtěli. Hodně se přizpůsobili „gadžum“. Podle paní Márie je to i vina „bíých“, že se všechno změnilo. Nutili je chovat se jako oni. Ve škole nesměli mezi sebou mluvit romsky, pouze česky, a když byli jen trochu hlucnější, okamžitě byli od okolních sousedů peskováni. Zavzpomínala také na to, jak jí matka vyprávěla o schopnostech „starých cigánek“ číst a předpovídat budoucnost z karet, z ruky, schopnosti uhranout druhého, ale také daru léčit některé nemoci.

Doma mluví jen česky. Pokud se v některé rodině, po úmrtí jejího člena, vartuje, účastní se jen starší generace. Podle slov paní Márie vartují Romové starší 35 let. Mladší se již vartování nezúčastňují. Mají úplně jiné zájmy. Ve své rodině jiné romské tradice ani zvyky nedodržují.

Své děti proto nic z dodržování tradic a zvyku neucila. První dvě děti učila jen krátce romsky, ale když zjistila, že oni tak stejně mluvit nechtějí, přestala. Děti si z romského stylu života zachovaly lásku k hudbě, k volnosti a nespoutanosti.

6. rozhovor - Laco (68 let, ženatý, 4 děti, bydliště Sobeslav):

Narodil se na Slovensku, ale od 13 let bydlí v Cechách. Nejvíce tradic a zvyku, jako je vartování, krtiny, romské svatby, muzika a tradiční remesla, si pamatuje právě ze Slovenska, kde Romové žili opravdu tradičním způsobem života. Jeho rodina žila kocovným životem a i do Cech přijeli v maringotce, kterou otec nedlouho poté prodal. Pan Laco nejvíce vyprávěl o svém otci, který ho učil práci s konmi, plést košíky a při práci jej učil romsky a maďarsky. Jeho otec byl maďarský Rom, který se oženil na Slovensko. Když se pan Laco přestěhoval s rodinou do Cech, většina tradic se již přestala dodržovat. Rodinné vztahy se odjezdem ze Slovenska částečně zprerhaly a v Cechách se jejich rodina začlenila mezi „bílé“. Otec se přestal živit tradičním remeslem, které vykonával na Slovensku a začal pracovat v tehdejší JZD. Jediné tradice, které se aktivně dodržovaly v jejich rodině a mezi Romy z jejich okolí, bylo vartování a muzicírování.

Se svou ženou dodržovali (v době dětství jejich dětí) tradice a zvyky, jejichž znalost si do manželství přinesli ze svých rodin. Byly to oslavy tradičních svátků, vartování, krtiny narozených dětí a svatby.

Pan Laco děti učil romsky (nechtel, aby jeho rodina přestala používat romský jazyk, jenž je pro Romy důležitý), předával jim své znalosti, vyprávěl jim staré romské pohádky, vyprávěl o kocovném životě a trval na dodržování školní docházky. Prál si pro ne lepší budoucnost a možnost práce, než měl on sám. Děti pana Laca dodržují jen zlomek ze všech tradic a zvyku, které se jim snažil předat. A to je vartování a muzicírování. Pan Laco má ovšem pocit, že to dělají jen kvůli nemu. Je také smutný z dnešní romské mládeže, že nechce nic znát o historii a životě svých předků, je hodně vzdálená nejen původnímu způsobu života, ale i celkovému romskému stylu žití. Nemohou se začlenit mezi Romy, ale ani mezi „bílé“. Dělají tak špatné jméno ostatním Romům a pak na ne většinová společnost pohlíží jako na „vyvrhele, flákace a kriminálníky“.

7. rozhovor - Vladan (35 let, ženatý, 3 děti, bydliště Sobeslav):

Nebyl ochoten vést se mnou rozhovor. Zduvodnil to únavou. Po dotazu, zda bych mohla hovořit s jeho manželkou, odpověděl že ne. Musela varit oběd a starat se o děti a ne odpovídat na „zbytečné otázky“.

8. rozhovor - Mirka (55 let, vdova žijící s druhem, který není Rom, 6 dětí, bydliště Tábor):

Paní Mirka nechtěla o svém dětství hovořit. Nemá prý důvod na něj vzpomínat. Otec byl agresivní alkoholik, který v opilosti matku a i děti často bil. Přes veškerá otcem prováděná příkora se od něj matka bála odejít. Do doby, než se paní Mirka vdala, žila v romské kolonii. V rodině dodržovali vartování, učení se romskému jazyku, muzicírování, krtení dětí, péči o staré a nemocné členy rodiny a matka ji od deseti let připravovala na manželství. Bylo normální, že pohromadě žilo více generací.

V šestnácti letech se paní Mirce narodilo první dítě. Vdala se osmnácti a od své rodiny se s manželem odstěhovala. Ale brzy neměli peníze a šli bydlet k manželovým rodičům. Paní Mirka rekla, že to byly hrozné roky, neboť musela poslouchat manželovu matku. Dokud bydleli u manželových rodičů, dodržovali tradiční Vánoce, krtiny, vartování. Po smrti manžela (mel smrtelný pracovní úraz) se s nejmladším synem od jeho rodičů odstěhovala a začala bydlet v panelovém domě, kde s ní nyní žije i její partner. Ostatní děti mají již své rodiny. V nové domácnosti žádné typické romské tradice ani zvyky nedodržují. Paní Mirka rekla, že se nikdy necítila být pravou Romkou (rodiče byli Romové, ale babička byla „bílá“ a ona po ní zdedila světlou barvu pleti a dokonce i hnědé vlasy). Celý život toužila žít stylem života „bílých“. Nyní se paní Mirka od ostatních Romů úplně izolovala a k romskému etniku se vůbec nehlásí.

Protože pro své děti chtěla lepší možnosti, než měla ona sama, snažila se je izolovat od „zkaženého“ způsobu života romské mládeže. Rodina ji kvůli tomu zavrhovala. Detem sice vyprávěla o historii a životě Romů, tradicích a zvycích, ale snažila se, aby žily převzatým způsobem života majoritní společnosti. Romsky

je neucila, a proto deti romsky neumí a ani nerozumí. To byl také castý duvod rozeprí mezi ní a tchyní. Své deti se snažila vést k zodpovednosti a poctivému, slušnému životu. Všechny deti mají vzdelání vucnovských strediscích, nejmladší syn navštevuje strední školu a chystá se na zkoušky na vysokou školu.

9. rozhovor - Vera (43 let, vdaná, 4 deti, bydlište Tábor):

Paní Vera vyrustala od tří let v detském domove, tudíž žádné tradice ani zvyky z detství nezná. Má pouze základní vzdelání i pres to, že se celkem dobre ucila a navštevovala ucnovské stredisko, závěrecné zkoušky neudělala.

Hned v osmnácti letech se provdala za Roma a až v té dobe zacala poznávat romský styl života, nekeré tradice a zvyky. Největší problém jí delalo to, že musela poslouchat tchyni, která ji ucila vše potřebné. Manžel se jí nikdy pred rodici a příbuznými nezastal. Tehdy pochopila, že žena je u Romu v podradné pozici a musí poslouchat svého muže. Svou „moc“ muže zacít uplatnovat až jako tchyne. Paní Vera neumela z detského domova poradne romsky (pouze nadávky) a až v manželove rodine se jazyku naucila. Ale doma se více mluvilo cesky. V rodine se dodržovaly tradicní svátky vánoční, krtiny, pokud nekdo umrel – vartovalo se. Vbyte bydlely ctyri generace a všichni drželi pri sobe, casto se setkávali s ostatními Romy zokolí a bavili se zpevem. Nyní se toto vubec nedodržuje. Dodržují se pouze romské svatby, krtiny a jen v nekerých rodinách se vartuje. Starší generace si tuto tradici snaží stále udržet, ale je to velice obtížné.

Svým detem se nesnažila žádné tradice ani zvyky predávat, jelikož ona sama je poznala až v dospelém veku. Romsky deti neucila, naucily se samy mezi ostatními detmi. Když byly deti malé, casto jim tchyne vyprávěla romské pohádky. Deti ani v pozdejším veku neprojevovaly sebemenší zájem dozvedet se neco o puvodním stylu života Romu. Nejduležitejší je pro ne parta kamarádu.

10. rozhovor - Jolana (61 let, vdova - 2 x vdaná, 7 dětí, bydliště Tábor):

Paní Jolana nejprve s rozhovorem nesouhlasila, ale po zjištění, že se rozhovoru zúčastnila její snacha (paní Vera), na rozhovor pristoupila.

Paní Jolana žila v typické romské osadě na Slovensku. Všichni tam žili jako jedna velká rodina. Pomáhali si materiálně, jídlem i financně. Podle slov paní Jolany „*neexistovalo, aby cigán zavrel pred cigánem v nouzi dvere a nepomohl mu*“. Muži z osady vydělávali peníze pletením košíku, kovárstvím, tvorbou košťat, handlováním s konmi a vypomáhali s prací na polích. Ale také si pamatuje, že romské ženy chodily i s detmi žebrať nebo nabízely po domech vešteccké služby. U nich v rodině se mluvilo pouze romsky, ale ona i ostatní sourozenci slovenštině rozumeli. Ve škole mluvili pouze slovensky, protože romský jazyk používat nemohli. Maminka jim často před spaním vyprávěla pohádky a příběhy „*starých kocovných cigánu*“. I když měla paní Jolana hezké a spokojené dětství, musela se velmi brzy se svými sestrami učit domácím pracím. Maminka často říkala, že by si ji, neznalou a nepřípravenou do manželství, žádný muž nevzal. Když byla starší, pochopila, že tomuto učí každá matka své dcery. Otec umřel, když byla ještě malá a její matka se podruhé vdala, a to za bratrance svého zemřelého manžela. Brzy se pak přestehovali do Čech. Zde se styl života, který znala ze Slovenska, zcela změnil. Zvyky a tradice se přestaly dodržovat, přestali v rodině mluvit romsky, přestali se scházet s ostatními Romy, vytratila se vzájemná soudržnost. Paní Jolana řekla, že dnes již ví, že to bylo tlakem společnosti. Jediné, co se zachovalo, bylo vartování, jelikož většina příbuzenstva zůstala na Slovensku, a tam se tradiční způsob života zachoval mnohem déle než v Čechách.

Ve své rodině paní Jolana zachovala vyprávění pohádek a příběhu, na učila své děti romsky, dcery připravila do manželství a dodržovali tradiční svátky. Dospělé děti Romů se stále starají o své stárnoucí rodiče a nadále existují i vícegenerační rodiny. Kromě vartování, které dodržují již jen starší generace Romů, se bohužel nic jiného z tradic a zvyků v rodině nezachovalo.

Paní Jolane je velice líto, že se ze života Romu vytrácejí typické atributy romství. Mladí se nezajímají o romskou historii a prebírají styl života „bílých“. Jsou lhostejní vůči ostatním členům, vazby a fixace na rodinu není již tak silná, jako bývala za dob jejího mládí. To vše vidí i na svých vnoučatech.

11. rozhovor - Edita (vek 32, vdaná, bydliště Tábor):

Rozhovor odmítla uskutečnit. Jako důvod uvedla, že je doma manžel, spí a ona má zakázáno hovořit s cizími lidmi o jejich soukromí.

12. rozhovor - Sona (vek 36, rozvedená - žije s druhem, bydliště Tábor):

Rozhovor odmítla uskutečnit. Rekla, že se necítí být Romkou, a proto se jí mé otázky netýkají.

6.1. Vyhodnocení rozhovoru

Respondenti odpovídali na tři otázky, které jim byly postupně položeny. Z 12 oslovených Romu bylo 10 žen (2 ženy se představily, ale odmítly uskutečnit rozhovor) a 2 muži (1 muž se představil, ale rozhovor neposkytl). Měla jsem zájem o více rozhovoru z rad romských mužů. Bohužel většina se se mnou odmítla o čemkoli bavit, jelikož se jim to zdálo zbytečné, cítili se být unaveni nebo nebyli ve svých domovech přítomni. Romské ženy byly k rozhovorům mnohem vstřícnější. Snažily se rádně odpovídat na mé otázky, i když pro některé byly vzpomínky nepříjemné a bolestné. Přesto byly dvě, které se po vysvětlení mého záměru a vyslovení prosby o rozhovor představily, ale dále odpovídat odmítly. Jako důvod jedna žena uvedla, že nemůže, jelikož je manžel doma a spí, a druhá se necítí být Romkou, tudíž se jí mé otázky vůbec netýkají.

1) Jaké tradice a zvyky byly dodržovány v době vašeho dětství?

V době dětství starší generace Romu se více dbalo na dodržování tradic a zvyku. Byly nedílnou součástí romského rodinného života, který byl vůbec

bohatší na projevování jednotlivých atributů romství, než je tomu v dnešní době. Respondenti, kteří se do Čech přestehovali se svými rodiči ze Slovenska, mají bohatší vzpomínky na dodržované tradice a zvyky, ale i na tradiční způsob života, než ti, kteří se narodili v Čechách. Dotázaní shodně uvedli, že se jejich život a dodržování tradic a zvyku po přestěhování hodně změnilo. V Čechách byla majoritní společnost méně tolerantnější ke způsobu života Romů, k jednotlivým projevům romství, ale i k nim samotným. Což mělo za následek, že romství bylo velkou měrou potlačováno, nejen samotnými Romy, kteří se chtěli srovnat stylem života s životem okolní společnosti, ale i majoritní společností a politickým systémem.

Z dodržovaných tradic a zvyku v dětství uváděli dotázaní Romové nejčastěji vartování a přípravu dívek do manželství. Pak následovalo učení romskému jazyku, muzicírování, dodržování zvyku při křtinách romského dítěte, tradiční řemesla jako prostředek obživy, vyprávění romských pohádek a příběhu ze života Romů, tradiční romské svatby, rodinná soudržnost, projevování úcty ke starším, péče o staré a dodržování tradičních svátků.

Mezi mými respondenty byli dva, kteří si vzpomněli na kocovný styl života s rodiči na území Slovenska. Jedna zoslovených žen uvedla, že si žádné tradice a zvyky z dětství nepamatuje, jelikož vyrůstala v dětském domově.

2) *Jaké tradice a zvyky dodržujete ve své rodině?*

Oslovení Romové ve svých rodinách dodržují jen minimum z tradic a zvyku, jež byly dříve obvyklé. Z rozhovoru je ale možné soudit, že starší Romové mají větší snahu o zachování důležitých atributů romství než mladší respondenti, kteří také uvedli, že to, co dodržují, je převážně zúcty ke starším ročníkům. A právě úcta ke starším Romům a rodinná soudržnost jsou zvyky, které se nevytratily ani v dnešní uspěchané době a konzumní společnosti. Z dodržovaných tradic a zvyku Romové nejčastěji uváděli vartování. Dále snahu zachovat alespoň minimální znalost romského jazyka, který je bohužel čím dál tím více nahrazován jazykem českým, a to i v běžném životě. Matky své dcery již

v útlém věku stále zaučují chodu domácnosti a připravují je do manželství. V některých romských rodinách je možné setkat se s typickými zvyky při narození a krtení dětí, s dodržováním tradic a zvyku o vánočních svátcích a při romských svatbách. O Romech se dá říci, že se rodí s talentem ke zpevu a tanci, který je možný pozorovat při jejich příležitostném muzicírování (ovládání hudebních nástrojů, zpev a tanec).

Z vyprávění bylo zjevné, že se tlakem majoritní společnosti a politického systému vytratily tradiční romská řemesla a další atributy romství, které dělají z Romů pravé Romy. Vytrácejí se také prvky nesoucí na svých bedrech letitou historii tehdejších „Cigánů“, jako je vyprávění romských pohádek a příběhů dětem.

3) Jaké tradice a zvyky jste předali svým dětem?

Jak je již uvedeno u bodu 2, starší respondenti měli větší snahu o zachování znalosti důležitých tradic a zvyků a tím, že je dodržovali ve svých rodinách, byly tak jejich dětmi přirozeně přebírány. Z rozhovoru vyplývá, že střední generace Romů má bohužel jen minimální snahu předat svým dětem alespoň minimální množství znalostí o tradicích a zvycích (sami je znají buď z vyprávění rodičů, nebo je v rodině dodržovali), které byly běžnou součástí života jejich předků a zdůvodňují to nezájmem ze strany dětí. Účastníci šetření při položení této třetí otázky nejčastěji uváděli učení romskému jazyku, nebo alespoň zachování jeho minimální znalosti, výchova a příprava mladých dívek do manželství, vyprávění příběhů a pohádek dětem, dodržování zvyklostí při krteních i některých tradičních svátcích a vartování. U toho ovšem uváděli, že je dodržováno již jen starší generací Romů. Prekvapující je vyjádření některých z oslovených respondentů, že trvají na zvyšování vzdělání svých dětí, což u Romů není zrovna často pozorovatelný jev, jelikož je pro ně stále důležité zachování blaha a bezstarostného dětství pro jejich děti.

7. Diskuze

Respondenti byli vcelku ochotni zúcastnit se šetření, nekterí se vyjadrovali strucneji, jiní zase obšírneji. Pri výberu respondentu z rad romského obyvatelstva bylo zajímavé, že se šetření zúcastnily převážne starší romské ženy. Tento stav si dovolím vysvetlit tím, že během jejich delšího života nastalo více zmen a událostí, které ovlivnily zmenu jednotlivých atributu jejich romství. Zmeny v dodržování i uchovávání tradic a zvyku jsou u nich také patrnejší než u mladších generací. V literatúre je popsáno, že starší ženy mely v drívejších dobách úlohu zachovatelek zvyku, tradic a obycejú, a jak vyplývá z mého šetření, tak jim tato úloha zustala i v dnešní dobe. Také proto si zrejme pamatují více podrobností z romského tradicního života než muži, kteří se šetření zúcastnili velmi sporadicky (jen dva zástupci).³⁶

Z rozhovoru je zřejmé, že tradice a zvyky byly více dodržovány na území Slovenska než v Cechách, kde se zachovala jen jejich část – vartování pri úmrtí clena rodiny, příprava dívek do manželství, v menší míre pak krtiny a ucení romského jazyka. Na Slovensku se dodržovaly delší dobu nejen tradice a zvyky, ale i užívání romského jazyka, tradicní romská remesla, tradicní zpusob života – vetší pospolitost v rodinách, kocování nebo život v osadách. Tento stav lze pripisat tomu, že na Slovensku je vetšina Romu stále verících a tradice i zvyky jsou nedílnou součástí jejich života, který by bez nich ztrácel na hodnotu. Slovenští Romové casto uvádějí, že jejich kultura vychází práve zvíry, a pokud tomu tak není, vytrácí se. Romové v Cechách o svou víru prišli (ne vždy vlastní vinou), a dodržování jednotlivých atributu romství tak ztratilo svuj význam. Prestaly být pro samotný život duležitý. Pameti nekterých respondentu byly bohaté na vyprávění o tradicích a zvycích, jelikož práve oni prišli se svými rodici do Cech ze Slovenska. Nekolik let po prestehování rodice zachovávali a dodržovali tradice i zvyky preci jen více, než je tomu v dnešní dobe.

Vetší část respondentu shodne uvedla, že se z jejich života postupne vytrácelo užívání rodného jazyka – romštiny. Nejvíce to zpusobil tlak státního

³⁶ Srov. MANN, A. B. *Romský dejepis*, s. 32.

systému a okolní společnosti. Romové začali v běžném životě přebírat a používat jazyk majoritní společnosti. Tento poznatek, z mého výzkumu, o vytrácení a přeměně romštiny potvrzují údaje, které uvádějí, že romští přistěhovalci omezovali užívání romštiny i ve vzájemné komunikaci a začali se mezi sebou i navenek dorozumívat specifickým etnolektem, jenž byl smesicí slov českých, romských, slovenských i maďarských.³⁷

Dotázané romské ženy potvrdily údaje o tom, že byly již od malicka zaučovány svou matkou do chodu domácnosti (varení, uklízení atd.) a připravovány do manželství. Nejenže byly romské dívky zapojovány matkou do chodu domácnosti, samostatně také pečovaly o mladší sourozence a byly uceny pokore a oddanosti vůči mužům a chování, které od nich bude v manželství vyžadováno.³⁸

Současná odborná literatura uvádí, že mladé generace Romu, které se narodily v městském prostředí, nedokázaly dodržovat tradiční zvyklosti a pod vlivem okolí začaly přejímat nové kulturní vzory v prostředí, které jim bylo sociálně i geograficky nejbližší. Tyto údaje nebyly ovšem mými respondenty zcela potvrzeny. Znalost dodržovaných tradic a zvyku mají dotázaní respondenti dostatečnou, i když jich ve svých rodinách zachovali minimum, jež se také snažili svým detem předat. Ty je zase převážně dodržují jen z úcty k nim – ke svým starším rodičům. Na druhou stranu s údaji částečně souhlasí informace týkající se generace Romu narozených od osmdesátých let 20. století. Ti neprojevují již sebemenší zájem o zachování zvyklostí a tradic v jejich životě – žádné tradice ani zvyky nedodržují, o znalost prvku tradičního způsobu života svých předků se nezajímají, natož pak o celkovou znalost historie Romu. Většinou se již ztotožnili se stylem života majoritní společnosti, s čímž souvisí i přebírání jejich zvyklostí

³⁷ Srov. JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. (eds.), *Romové a Cikáni – neznámí i známí. Interdisciplinární pohled.*, s. 72.

³⁸ Srov. LÁZNICKOVÁ, I. Tradiční rodinné vztahy, obrady a obyčeje. In ŠULER, P. et al. *Romové – O Roma. Tradice a současnost.*, s. 54–55.

a tradic, nebo dochované romské tradice a zvyky přizpůsobili tem z okolní majoritní společnosti.³⁹

Je zajímavé, že i přes veškeré změny, které se v životě dotázaných udály, si dokázali z větší části uchovat hodnotový systém, který je pro Romy typický. Na prvních místech jsou u nich láska v rodině, úcta ke starším a soužití v pospolitosti, naopak za málo uznávané hodnoty považují romský jazyk, psané slovo a vzdělání, což dokládá i rada autoru. Ovšem poslední uvedená hodnota – vzdělání – je v rozporu s získanou informací od respondentu. Uváděli, že dbali na školní docházku a celkové vzdělávání svých dětí. Sice spokojenost romských dětí pro ne byla a stále je důležitá, ale přehodnotili své přesvědčení, že vzdělání je zbytečné. Respondenti chtěli a stále si přejí pro své děti lepší budoucnost a s tím samozřejmě i získání lépe placené práce, než měli oni za dob svého mládí. Domnívám se, že je to způsobeno dobou i tlakem okolní společnosti, která klade větší důraz na vzdělání, jinak je možnost získání dobré práce spíše mizivá.⁴⁰

Závěrem, po vyhodnocení získaných rozhovorů, mohu konstatovat, že se ze života Romů postupně vytrácejí jednotlivé atributy romství. Nebo se naopak zachovávají, ale dnes již v pozmeněné podobě. Což hůře nesou starší Romové, kteří jsou na jejich vytráčení a změny citlivější než mladší generace. Je jim ale jasné, že s tím nic nezmužou. Oni se snažili udelat maximum pro to, aby za jejich života tradice a zvyky neupadly v zapomnění. Pokud se ovšem nebudou o jejich zachování, případně obnovu, snažit mladé generace Romů, zcela se vytratí a tím se změní i samotní Romové.

³⁹ Srov. JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. (eds.), *Romové a Cikáni – neznámí i známí. Interdisciplinární pohled.*, s. 74.

⁴⁰ Srov. ROUS, J. P. Systém hodnot Romů. *Magazín ChristNet.cz* [online].

8. Závěr

Téma své bakalářské práce jsem zvolila z důvodu stále aktuálních otázek týkajících se Romů. Nedílnou součástí romského života jsou tradice a zvyky, jejichž dodržování a předávání dalším generacím se v průběhu několika desítek let značně změnilo, dá se říci, že upadly v zapomnění. Cílem bakalářské práce bylo tyto změny popsat a také zmapovat, jaké romské tradice a zvyky byly dodržovány v dětství dnes již dospělých Romů, zda je i nadále dodržují, a nakonec, zda je dospělí Romové z pozice „rodiců“ předávají svým dětem. Otázky byly stanoveny tak, aby se z odpovědí dalo vyvodit, zda ke změně v dodržování tradic a zvyku v životě Romů skutečně došlo a jaký je jejich současný vývoj.

Ke zpracování práce jsem používala literaturu a internetové zdroje, ale důležitým zdrojem informací byly nakonec i samotné rozhovory s Romy, kteří byli ochotni zúčastnit se mého šetření. Celá práce je rozdělena na část teoretickou, část praktickou a závěr.

V teoretické části popisují změny v dodržování romských tradic a zvyku v historických obdobích, jež byla pro Romy důležitá. Od jejich příchodu, kočování a usazování na českém a slovenském území až do dnešní doby. Nejvíce jsem se zaměřila na 20.–21. století. Dvacáté století bylo obdobím pro Romy velice náročné, a to nejen z hlediska zachování holého života (genocida v době 1. a 2. světové války), ale také z hlediska udržení si jednotlivých atributů romství (snaha komunistického režimu eliminovat jakékoliv projevy romství, násilné přeměny a donucování Romů k převzetí stylu života majoritní společnosti). Nejvíce tradic a zvyku se zachovalo u Romů žijících na Slovensku, tam se také po delší dobu udržel kočovný styl života a život v romských osadách, které se v některých oblastech vyskytují ještě v dnešní době. Na území Čech došlo k větší změně stylu života Romů a jejich začlenění do majoritní společnosti. Důsledkem této náročné doby bylo, že Romové pod nátlakem upouštěli od svého původního stylu života a snažili se začít žít jako „bílí“. Ke klidné a úplné integraci Romů do majoritní společnosti ovšem nedošlo, jelikož Romové mají zcela jiný temperament, přístup k životu, k výchově svých dětí, ale i k autoritám. V životě

mají stanoveny jiné priority a jejich hodnotový systém se liší od toho, jaký má většina lidí z majoritní společnosti. Jedním z mnoha důvodů bylo také to, že změny v jejich životech nevězly z přirozeně plynoucích událostí a vývoje společnosti. Jednadvacáté století je pro Romy již mírnějším obdobím, zejména co se týče postoje a názoru majoritní společnosti na dodržování a obnovování jejich zvyklostí i tradic. Existuje snaha různých spolků, organizací a částečně i státu podporovat znovuobjevování zapomenutých atributů romství. Za velice příznivou je možné označit i snahu potlačit u příslušníků majoritní společnosti vžitě negativní předsudky ve vztahu k Romům.

Praktická část je rozdělená na stanovení cílů vlastního šetření, popsaní použité metodiky při sberu dat, na samotné rozhovory s romskými respondenty, stručné vyhodnocení získaných informací a diskuzi, ve které jsem porovnála dosažené poznatky s úsudky autorů použitých publikací týkajících se romského etnika. Z rozhovoru je zřejmé, že dnešní Romové dodržují ve svých rodinách opravdu jen minimální množství tradic a zvyků. Rozdílné dodržování je možné pozorovat v rozdílně sociálně situovaných rodinách. Sociálně slabší romské rodiny více inklinují k dodržování tradic a zvyků, je u nich zřetelnější typický romský styl života (početné rodiny žijící pospolu, neprizpůsobivost vůči okolí, zvýšená kriminalita, nízká úroveň vzdělání, nezamestnanost atd.) než rodiny sociálně silnější, stabilní a plně začleněné do majoritní společnosti. Znalosti a paměti jsou rozdílné i u Romů narozených a část života žijících na Slovensku a u Romů narozených a celý život žijících na území Čech. Na území Slovenska byl totiž tradiční způsob života Romů obvyklejší a také déle dodržovaný, což se týká i tradic a zvyků. Z rozhovoru jsem dále zjistila, že rozdíly v dodržování a znalosti tradic a zvyků můžeme vidět i v rozdílných věkových generacích Romů. Starší Romové si pamatují ze svého dětství větší množství zvyklostí i tradic než generace dnešní mládeže. Generace Romů narozená před rokem 1980 má snahu zachovat alespoň část tradic a zvyků (bohužel nejspíš jen zúčky ke svým starším rodičům), které tvoří důležité atributy romství, než generace mladší, která má již jiné životní potřeby a má i jinak uspořádány životní hodnoty. Zajímavým zjištěním je, že se u Romů začíná měnit postoj ke vzdělávání a jeho rozšiřování.

Na jedné strane je sice stále důležité detem zachovávat bezstarostné detství, ale na druhé strane si již rodiče uvedomují, že bez základního a dále se zvyšujícího vzdelání je šance na dosažení dobré práce, a s tím spojené získání peněz, velmi obtížné. Veľšina zoslovených respondentu si preje pro své deti i vnoučata lepší budúcnosť a veľší šanci na plnohodnotný, kvalitní život, než mali oni sami.

Zpracování daného tématu bakalárskej práce a samotné šetrení pro me znamenalo bližší seznámení se spríslušníky romského etnika a poznání jejich prirodzeného prostredí, ve ktorém žijí, čož mi také prineslo mnoho užitečných poznatku, ktoré budu moct uplatnit ve svém zamestnaní. Výsledky by mohly být užitečné i pro sociální pracovníky, ktorí pracujú s Romy a snaží se jim pomoci integrovat se do majoritní společnosti, ale zároveň se snaží, aby se neprestali cítit být Romy a nestydeli se za svůj puvod.

Seznam použitých zdroju (literatury)

Tištěné monografické publikace:

DAVIDOVÁ, E. *Romano drom – Cesty Romu 1945–1990*. 2. preprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 271 s. ISBN 80-244-0524-5.

FRASER, A. *Cikáni*. Prel. M. Miklušáková. 1. vyd. Praha: NLN, 1998. 376 s. ISBN 80-7106-212-X.

HANZAL, J. *Cikáni na Morave v 15. až 18. století*. 1. vyd. Praha: NLN, 2004. 246 s. ISBN 80-7106-508-0.

HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Šaj pes dovakeras Mužeme se domluvit*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Obmouci, 1998. 131 s. ISBN 80-7067-905-0.

JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. (eds.) *Romové a Cikáni – neznámí i známí. Interdisciplinární pohled*. 1. vyd. Voznice: LEDA, 2008. 344 s. ISBN 978-80-7335-119-9.

JAMNICKÁ-ŠMERGLOVÁ, Z. *Dejiny našich Cikánu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1955. 116 s. ISBN neuvedeno.

MANN, A. B. *Romský dejepis*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2001. 48 s. ISBN 80-7168-762-6.

NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v České společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.

NECAS, C. *Romové na Morave a ve Slezsku (1740–1945)*. 1. vyd. Brno: Matice moravská, 2005. 478 s. ISBN 80-86488-20-9.

RHEINHEIMER, M. *Chudáci, žebráci a vaganti. Lidé na okraji společnosti 1450–1850*. Prel. V. Marek. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. 192 s. ISBN 80-7021-579-8.

SEKYT, V. Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor). In JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové: kulturologické etudy (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Aleš Cenek, s.r.o., 2004. s. 188 - 217. ISBN 80-86473-83-X.

STEWART, M. *Cas Cikánu*. Prel. S. Prudká. 1.vyd. Brno: Barrister&Principal, 2005. 280 s. ISBN 80-7364-017-1.

ŠULER, P. et al. *Romové - O Roma. Tradice a současnost*. Brno: Moravské zemské muzeum/SVAN, 1999. 92 s. ISBN 80-7028-141-3.

Internetové zdroje:

DAVIDOVÁ, E. Co se zachovalo a co se změnilo? In *Tradice a kultura*. [online]. Praha: Romové v České republice, 2000 [cit. 2009-04-26]. Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18571>>.

DOPITOVA, S. Romská kultura – Tradice. In *Pomoc knihoven při vzdělávání Romů – Oborová práce* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, 2004 [cit. 2009-04-26]. Dostupné na WWW: <<http://www.phil.muni.cz/~dopitova/op-romtrad.html>>.

Evidence Romů [online]. Praha: Demografické informační centrum, 2005 [cit. 2009-04-26]. Dostupné na WWW: <http://www.demografie.info/?cz_demromueviobec=>>

Informace z výzkumu STEM trendy 4/2007 [online]. Praha: STEM – Středisko empirických výzkumů, 2003 [cit. 2009-04-26]. Dostupné na WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/1309>>

ROUS, J. P. Systém hodnot Romů. *Magazín ChristNet.cz* [online]. 2002, [cit. 2009-04-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.christnet.cz/magazin/clanek.asp?clanek=1196>>.

Abstrakt

ŠÍDLOVÁ, K. *Zmeny v dodržování romských tradic a zvyku*. České Budejovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budejovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. David Urban.

Klíčová slova: Tradice a zvyky, Romové, dodržování, zmena, atributy romství, majoritní společnost

Práce se zabývá zmenami v dodržování tradic a zvyku v životě Romů a jejím cílem bylo tyto zmeny zmapovat a popsat. V první teoretické části jsou popsána důležitá období v historii života Romů na českém území, ve kterých byli Romové, mnohdy pod nátlakem a hrozbou ztráty svobody a dokonce i života, nuceni svůj tradiční způsob života zmenit a přizpůsobit se majoritní společnosti. Právě pod vlivem společnosti Romové přestali dodržovat některé své tradice a zvyky, nepředávali je pak ani dál mladším generacím Romů, a tak postupem času mnoho jejich tradic a zvyků upadlo v zapomnění. Druhá praktická část obsahuje rozhovory s Romy, vyhodnocení a diskuzi, ve které jsou porovnávány mnou dosažené informace s údaji autoru použitých zdrojů. Po vyhodnocení rozhovoru je zřejmé, že starší Romové a Romové narození před rokem 1980 mají dostatečnou znalost tradic a zvyků, některé ve svých rodinách stále dodržují, ale generace mladší se o tradiční způsob svých předků již nezajímají, tradice a zvyky sami od sebe nedodržují, svůj život a hodnotový systém již z velké části přizpůsobili majoritní společnosti, mnohdy se již ani za Romy nepovažují.

Abstract

Changes in following the Romani traditions and customs

Key words: Traditions and customs, The Romani, following, change, attributes of being Romani, majority society

This thesis deals with changes in following traditions and customs in the Romani lives and its aim is to map and describe these changes. In its first, theoretical part there is a description of important times in the history of the Romani living on the Czech land, in which the Romani were, often under the threat of loss of their freedom, and sometimes even life, forced to change their lifestyle and adapt themselves to the majority society. The influence of the society was the reason why the Romani stopped following some of their traditions and customs and did not pass them on to the younger generations of the Romani; that is why, with time, many traditions and customs became forgotten. The second, practical part contains interviews with concrete Romani, their assessment and discussion, in which there is a comparison of the information I got with the data gathered by the authors quoted. After assessment of the interviews it is evident that the older Romani and the Romani born before the 1980 are well aware of their traditions and customs and follow some of the traditions in their families. The younger generation, however, are not interested in the traditional life of their ancestors, they do not follow the traditions and customs by themselves; they have adapted their lifestyles and systems of values to the majority society; they often do not consider themselves to be Romani.